

Uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2021 – 2022

Team Milieu gemeente Dalfsen
oktober 2020

1	INLEIDING	4
2	ORGANISATIE	6
2.1	Team MDW	6
2.2	Samenwerken	6
2.2.1	Samenwerken binnen de organisatie	6
2.2.2	Duurzame dorpen / Dorpen van Morgen	6
2.2.3	Regionale samenwerking	7
2.3	Budget	7
2.3.1	Projectbudgetten	8
2.4	Evaluatie	9
2.4.1	Sturen en meten - DDI	9
3	BESCHRIJVING UITVOERING PROJECTEN 2021-2022	10
3.1	Verbeterdoel: Minder energiegebruik	10
3.1.1	Concreet doel: gemeentelijke en maatschappelijke panden en woningen goed geïsoleerd	10
3.1.2	Concreet doel: Bedrijven voldoen aan wet Milieubeheer	14
3.1.3	Concreet doel: transitievisie warmte	15
3.1.4	Wijk uitvoeringsplannen	16
3.1.5	Concreet doel: RES	18
3.2	Verbeterdoel: meer duurzame energie	19
3.2.1	Concreet doel: gemeentelijk en maatschappelijk elektriciteitsverbruik duurzaam opgewekt	19
3.2.2	Concreet doel: gemeentelijke panden en nieuwbouwpanden gasloos	20
3.2.3	Concreet doel: alle gemeentelijke voertuigen op duurzame energie	20
	<i>Dit doel is tweeledig. Enerzijds gaat dit erom om medewerkers duurzame manieren van vervoer te laten kiezen voor hun dienstreizen. Anderszijds gaat dit om de verduurzaming van de voertuigen van de buitendienst.</i>	20
3.2.4	Concreet doel: laadpalenbeleid vastgesteld	21
3.2.5	Concreet doel: regionaal en lokaal netwerk snelfietsvoorzieningen	22
3.2.6	Concreet doel: meer duurzame energieopwekking	23
3.3	Verbeterdoel: meer lokale kracht	26
3.3.1	Concreet doel: Kennis en netwerk beschikbaar voor lokale initiatieven	26
3.3.2	Concreet doel: Regionale subsidie, innovatie en samenwerking ontsluiten	27
3.3.3	Concreet doel: Jaarlijks projectbudget voor lokale initiatieven	28
3.3.4	Concreet doel: Fonds en/of garantie voor duurzame initiatieven	28
3.4	Verbeterdoel: Meer circulair	29
3.4.1	Concreet doel: 90% afval huishoudens en gemeente gerecycled	29
3.4.2	Concreet doel: stimuleren lokale productie en duurzame initiatieven	30
3.4.3	Concreet doel: Asbestbeleid	31

Samenvatting

Het huidige beleidsplan duurzaamheid is door de raad vastgesteld op 18 april 2017. Hierin zijn de verbeterdoelen en de concrete doelen uit de kadernota verder uitgewerkt. Het eerste uitvoeringsplan, uitvoeringsplan duurzaamheid 2018-2020 is bijna ten einde. Dit is het opvolgende uitvoeringsplan, en beslaat de periode 2021 en 2022. De ambitie is om van Dalfsen een duurzaam leefbare gemeente te maken, dit uitvoeringsplan draagt daar aan bij.

De uitvoering volgt de lijn van het beleidsplan en de kadernota met de vier verbeterdoelen als basis. Deze doelen worden in het uitvoeringsplan vertaald naar projectenvoorstellen.

Afbeelding 1: verbeterdoelen beleidsplan duurzaamheid

Organisatie en samenwerking

Duurzaamheid is een integraal thema binnen de gemeentelijke organisatie en de lokale samenleving. Een duurzaam leefbare gemeente Dalfsen bereiken we alleen als we als organisatie samenwerken met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Deze samenwerkingsverbanden zullen ook benoemd worden in het uitvoeringsplan.

1 Inleiding

In het beleidsplan duurzaamheid 2018-2025 zijn verbeterdoelen en concrete doelen uitgewerkt om toe te werken naar onze ambitie om een duurzaam leefbare gemeente te zijn (zie afbeelding 2). Inmiddels wordt dit beleid al bijna 3 jaar gevolgd. Dit heeft al veel stappen richting een duurzaam leefbare gemeente opgeleverd. Alle scholen weten bijvoorbeeld precies wat er aan hun panden gedaan moet worden om te verduurzamen, en inwoners zijn gestimuleerd d.m.v. subsidie om bijvoorbeeld een warmtepomp te installeren. Ook is veel inzet gepleegd op bewustwording en informatieverstrekking.

Het volgende uitvoeringsplan is een vervolg op het uitvoeringsplan 2018-2020 en beslaat de periode 2021-2022. De kern van dit plan is om meer detail te geven over de activiteiten en middelen die nodig zijn om de gestelde doelen in het beleidsplan te behalen. Er is gekozen voor een tweejarig plan vanwege de grote ontwikkelingen die de komende twee jaar staan te gebeuren op onder andere het gebied van de Regionale Energie Strategie (RES) en warmtetransitie. Daarnaast vinden de gemeenteraadsverkiezingen plaats begin 2022 waardoor eventuele speerpunten van de nieuwe gemeenteraad nog meegenomen kunnen worden in het uitvoeringsplan 2023-2025.

Monitoring van de uitvoering van het beleid gaat via de, in het beleidsplan geïntroduceerde, Dalfser Duurzaamheidsindex (DDI). Deze DDI is in de afgelopen jaren echter iets aangepast. In paragraaf 2.4.1 wordt dit nader toegelicht. Via de Planning en Controle Cyclus is het financiële verloop van de uitvoering te volgen.

Afbeelding 2: overzicht beleidsplan duurzaamheid

2 Organisatie

Initiatiefnemer van dit uitvoeringsplan is team Milieu, Duurzaamheid en Water (MDW). Dat wil niet zeggen dat alle taken alleen door dit team worden uitgevoerd. Duurzaamheid is een onderwerp waar zowel binnen en buiten de gemeentelijke organisatie samenwerking erg belangrijk is.

2.1 Team MDW

Duurzaamheid valt binnen het team Milieu, Duurzaamheid, Water in de eenheid Ruimtelijke Ontwikkeling. Dit team beschikt per oktober 2020 over 3,5 FTE. Eén FTE wordt volledig benut voor taken op het gebied van water en klimaatadaptatie.

Dat wil zeggen dat vanaf oktober 2020, 2,5 FTE binnen team MDW taken uitvoert op het gebied van duurzaamheid, bodem en afval¹. Vanaf januari 2020 tot oktober 2020 was er de beschikking over 2 FTE voor deze taken, met afwisselende ondersteuning tussen de 0 en 0,5 FTE. Dit is minder dan de gestelde 3 FTE die benodigd zijn voor de uitvoering van het duurzaamheidsbeleid zoals beschreven in het herijkte beleidsplan duurzaamheid.

Vanuit het Rijk zijn een aantal grote opgaves bij de gemeenten neergelegd op het gebied van duurzaamheid: De regionale energiestrategie en de transitie naar een aardgasvrije gebouwde omgeving. Er wordt momenteel onderzoek gedaan door de raad voor het openbaar bestuur (ROB) naar de extra kosten en mankracht die deze taken met zich meebrengen. Verwacht wordt dat er extra medewerkers nodig zijn om deze door het Rijk belegde taken goed uit te kunnen voeren.

2.2 Samenwerken

Duurzaamheid is geen solitair onderwerp. Het zit verweven in de verschillende teams binnen de gemeentelijke organisatie en in verschillende aspecten in de gemeente zelf. Verduurzamen vindt dan ook vaak plaats in samenwerkingsverband. De rol die team MDW daar in speelt kent verschillende vormen:

- Initiator “de gene die iets wil”
- Actor “de gene die iets doet”
- Ondersteuner “de gene die helpt”

Deze rol kan ook veranderen. Voor een aantal van de gestelde doelstellingen in het beleidsplan, hebben we in het eerste uitvoeringsplan (2018-2020) een initiërende rol op ons genomen als team MDW, maar veranderd dit nu naar een ondersteunende rol. Daarnaast geldt voor een aantal samenwerkingen, bijvoorbeeld die met de duurzame dorpen, dat de rol van team MDW per project kan verschillen.

2.2.1 Samenwerken binnen de organisatie

Duurzaamheid integraal meenemen in gemeentelijk beleid is iets wat steeds “normaler” wordt. Onder andere in het beleid wat gemaakt wordt voor onze gemeentelijke gebouwen, maar ook bijvoorbeeld voor verkeer. Daardoor kan de initiërende/stimulerende rol die team MDW in een aantal gevallen had, worden omgezet naar een ondersteunende rol.

2.2.2 Duurzame dorpen / Dorpen van Morgen

Een belangrijke motor voor duurzaamheid binnen de gemeente zijn de duurzame dorpen. Elke kern heeft een duurzaam dorp. De samenwerking tussen deze duurzame dorpen heet “Dorpen van Morgen” (DvM). Dorpen van Morgen hebben veel projecten uitgevoerd die aansluiten bij de veranderdoelen opgesteld in het duurzaamheidsbeleid. Een greep uit deze projecten: er worden windmolens geplaatst, er rijdt een deelauto en mensen worden gestimuleerd hun asbestdaken van hun schuur te verwijderen en ledlampen te gebruiken.

¹ Binnen andere eenheden worden er ook nog taken op het gebied van milieu en afval uitgevoerd.

Tussen DvM en de gemeente vindt een vaste periodieke afstemming plaats. Daarnaast zijn er veel afstemmingsmomenten over specifieke projecten.

De rol van DvM en de gemeente verschilt per project. Bij het project om met de DvM een gezamenlijke website op te zetten komt het budget uit de beschikbare middelen voor de DvM en is de gemeente in de projectgroep vooral ondersteunend (en onderdeel van de redactie.)

Bij andere projecten is er een gelijkwaardige samenwerking of is de gemeente bijvoorbeeld de kartrekker. Ook vragen we de DvM regelmatig als klankbord voor ons op te stellen beleid.

Meer over deze projecten is te vinden op de gezamenlijke website van de dorpen: www.dorpenvanmorgen.nl.

2.2.3 Regionale samenwerking

Om kennisdeling te bevorderen zijn er diverse regionale samenwerkingsverbanden actief.

RES West-Overijssel

De energietransitie houdt niet op bij de gemeentegrens. Overheden, inwoners, bedrijven, netbeheerders en maatschappelijke organisaties hebben elkaar nodig. Daarom maken al deze partijen in 30 energieregio's in Nederland samen elk een Regionale Energiestrategie: de RES. In West-Overijssel doen we dat in een samenwerkingsverband van elf gemeenten (Dalfsen, Deventer, Hardenberg, Kampen, Olst-Wijhe, Ommen, Raalte, Staphorst, Steenwijkerland, Zwartewaterland en Zwolle), de provincie Overijssel, Waterschap Drents Overijsselse Delta en netbeheerders Enexis, Coteq en Rendo. In dat samenwerkingsverband werken we samen met maatschappelijke organisaties, energiecoöperaties, bedrijven en jongeren uit de regio. De lokale initiatieven zijn vertegenwoordigd in een "werkgroep energie coöperaties".

Iedere donderdag komen we (digitaal) samen in dit samenwerkingsverband met gemeenten, netbeheerders en provincie om te werken aan topics als bijvoorbeeld participatie en ruimtelijke impact.

Nieuwe Energie Overijssel

Nieuwe Energie Overijssel (NEO) is een door de provincie geïnitieerd initiatief en verbindt en versterkt initiatieven die bijdragen aan de energietransitie in Overijssel. Met een daadkrachtig netwerk, kennis, geld en regelgeving kunnen sneller, slimme en concrete oplossingen bedacht worden. De gemeente Dalfsen doet hier aan mee door deel te nemen aan een periodiek energieoverleg met verschillende gemeenten.

Projectmatige samenwerkingen

Naast de langdurige samenwerkingen in de RES en binnen NEO, wordt er veel samengewerkt op projectbasis. Voorbeelden hiervan zijn samenwerkingen met bedrijven en kennisinstellingen, bijvoorbeeld op het gebied van waterstof.

2.3 Budget

Onderstaande tabel geeft een inschatting van de kosten die voor de projectdoelen nodig zijn, gedurende de looptijd van het uitvoeringsprogramma 2021 – 2022.

Beschikbare budget		2021	2022
Budget vanuit beleidsplan incl. duurzame dorpen (DvM)		171.806	152.306
Concreet doel	uitvoering van doel	2021	2022
gemeentelijke en maatschappelijke panden en woningen goed geïsoleerd			
	Energiebesparing bij sportverenigingen	5.000	5.000
	energiebesparing bij scholen	5.000	5.000

	energiebesparing bij overige maatschappelijke verenigingen	5.000	5.000
	energiebesparing bij woningen	40.000	50.000
bedrijven voldoen aan wet milieubeheer			
	Energiebesparing bij bedrijven	0	0
Transitievisie warmte			
	schrijven transitievisie warmte	0	0
wijkuitvoeringsplannen			
	maken wijkuitvoeringsplannen voor wijken die voor 2030 de transitie naar aardgasvrij maken	0	0
RES			
	Uitvoering communicatieplan RES	5.000	0
Gemeentelijk en maatschappelijk elektriciteitsverbruik duurzaam opgewekt			
	Haalbaarheidsonderzoek nieuwe samenwerkingsvormen DvM	10.000	0
Alle gemeentelijke voertuigen op duurzame energie			
	Stimuleren duurzame dienstreizen	5.000	5.000
meer duurzame energieopwekking			
	energiebedrijf	10.000	10.000*
	Ruimtelijke kaders	10.000	0
	Herziening energiemix	10.000	10.000
Kennis en netwerk beschikbaar voor lokale initiatieven			
	Kennisdeling lokale initiatieven	15.000	15.000
Regionale subsidie, innovatie en samenwerking ontsluiten			
	ontsluiten van subsidie voor innovaties en/of samenwerking	0	0
Jaarlijks projectbudget voor lokale initiatieven			
	Voortzetting projectbudget voor duurzame dorpen (DvM)	50.000	50.000
90% afval huishoudens en gemeente gerecycled			
	90% hergebruik huishoudelijk afval	0	0
	90% hergebruik gemeentelijk afval	0	0
Stimuleren lokale productie en duurzame initiatieven			
	Deelname cirkelwaarde en cirkelkring	0	0
Algemene uitvoeringskosten / algemene communicatie		8.000	8.000
<i>* Dit is een reservering, voor deze uitgave is nog geen akkoord van de raad. Wanneer ze hier niet mee akkoord gaan zal dit budget bij "energiebesparing woningen" worden ingezet.</i>			
	totaal uitgaven		
		173.000	153.000

Projecten die al vanuit andere beleidsplannen worden gefinancierd zijn niet meegerekend.

2.3.1 Projectbudgetten

Een aantal projecten binnen duurzaamheid die lopen in 2021 en/of 2022 worden uitgevoerd vanuit een extern gefinancierd projectbudget (zie tabel 2).

Tabel 2: Projectbudgetten

Naam project / onderwerp	Totale budget (niet gekoppeld aan een begrotingsjaar)
RRE (regeling reductie energiegebruik)	€450.000
Warmtetransitie	€202.101
Energieneutraal verbouwen	€450.000

2.4 Evaluatie

2.4.1 *Sturen en meten - DDI*

Zoals aangegeven in de inleiding wordt er gewerkt met een DDI. Hiermee brengen we onze doelen en resultaten in beeld. In het vorige uitvoeringsplan is gebleken dat het niet haalbaar was Dalfsen te vergelijken met andere gemeenten in de DDI. Dit is daarom in dit uitvoeringsplan geen onderdeel meer van de DDI. De DDI is vanaf dit uitvoeringsplan iets anders ingericht. Voor alle "concrete doelen" uit het beleidsplan is in dit uitvoeringsplan gedefinieerd wat we gaan uitvoeren in 2021 en 2022. Die uit te voeren plannen zijn meetbaar gemaakt, ook is er doormiddel van een stoplichtmodel aangegeven wanneer iets goed gaat (groen), meer aandacht nodig heeft (oranje), of wanneer een doel in gevaar is (rood). Een keer per jaar zal de stand van zaken opgemaakt worden, zodat er waar mogelijk bijgestuurd kan worden. De DDI staat in bijlage 1.

3 Beschrijving uitvoering projecten 2021-2022

3.1 Verbeterdoel: Minder energiegebruik

3.1.1 *Concreet doel: gemeentelijke en maatschappelijke panden en woningen goed geïsoleerd*

Titel	Energiebesparing bij sportverenigingen
Aanleiding/probleem	Hoe minder energie er verbruikt wordt en hoe beter er geïsoleerd wordt, hoe minder energie we hoeven op te wekken. Veel van de sportverenigingen in Dalfsen zitten nog in gebouwen waar winst te behalen valt op energiegebied.
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> Aan het einde van dit uitvoeringsplan is er een overzicht van alle panden van sportverenigingen met verbeterplan beschikbaar. (excl. sporthal)</p> <p><u>Meetbaar</u> Verbeterplannen zijn beschikbaar</p> <p><u>Acceptabel</u> Ook de sportverenigingen kunnen besparen op energie. Omdat ze vaak een 'ongewone' energievraag hebben, willen we ze hierbij ondersteunen.</p> <p><u>Realistisch</u> We hopen voor elke vereniging een verbeterplan op te stellen. Maar wanneer er voor 10² of meer van de panden een verbeterplan beschikbaar is, vinden we dit doel geslaagd.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2021 en 2022</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	Resultaat eind 2022: Iedere sportvereniging is bezig geweest met verduurzaming Werken toe naar eindresultaat: lagere energierekening sportvereniging, beter voorbereid op afkoppeling aardgas.
Uitvoering	Energiecoach gaat langs bij sportverenigingen met pand voor keukentafelgesprek en stelt scan op met mogelijke verbeterpunten (verbeterplan). Projectmanagement: team MDW
Planning	Verdeeld over 2021 en 2022
Risico's	<ul style="list-style-type: none"> Sportverenigingen hebben geen behoefte aan verbeterplan
Kosten, budget en dekking	€5000 per jaar

² Het gestelde aantal kan nog veranderen n.a.v. een berekening van het totaal aantal panden in het bezit van sportverenigingen.

Titel	Energiebesparing scholen
Aanleiding/probleem	De eerste stappen zijn gezet voor de energiebesparing bij scholen in de gemeente. Elke school heeft een uitgebreide energiescan ondergaan, en de mogelijkheden gehad gebruik te maken van een energiecoach. Nu zijn de scholen aan zet voor de uitvoering.
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> Advies en hulp bieden aan scholen bij de uitvoering van energiebesparende maatregelen. De hulp/advies vraag dient geïnitieerd te worden vanuit de scholen.</p> <p><u>Meetbaar</u> Dit zal op twee manieren gemeten worden:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. In reguliere directie overleggen tussen de scholen staat duurzaamheid op de agenda. Hier kan nagegaan worden of er behoefte is aan hulp/advies 2. Aan het einde van dit uitvoeringsplan 2022 wordt er een korte evaluatie/inventarisatie gedaan door de energiecoach om te kijken of er maatregelen zijn uitgevoerd. <p><u>Acceptabel</u> Wanneer de scholen zich bewust zijn dat ze met hun hulp/adviesvraag bij de gemeente terecht kunnen.</p> <p><u>Realistisch</u> O.b.v. de afgelopen jaren kan er met voorgesteld budget het nodige advies worden gegeven.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2021 en 2022</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	Resultaat eind 2022: Scholen konden terecht bij ons voor advies en hulp Werken toe naar eindresultaat: lagere energierekening scholen, beter voorbereid op afkoppeling aardgas.
Uitvoering	Energiecoach is beschikbaar voor beantwoording vragen en geven van advies.
Planning	2021 en 2022
Risico's	<ul style="list-style-type: none"> • Scholen hebben geen behoefte aan het uitvoeren van energiebesparende maatregelen • Coach kan de hulpvraag niet beantwoorden • Coach stopt met zijn diensten
Kosten, budget en dekking	€5000 per jaar

Titel	Energiebesparing overige maatschappelijke panden
Aanleiding/probleem	Hoe minder energie er verbruikt wordt en hoe beter er geïsoleerd wordt, hoe minder energie we hoeven op te wekken. In veel van de maatschappelijke panden in Dalfsen valt nog winst te behalen op het gebied van energie
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> Aan het einde van dit uitvoeringsplan is er een overzicht van alle maatschappelijke panden met verbeterplan beschikbaar.</p> <p><u>Meetbaar</u></p>

	<p>Verbeterplannen zijn beschikbaar</p> <p><u>Acceptabel</u> Ook de maatschappelijke panden kunnen besparen op energie. Ook deze panden hebben vaak een ongewone energievraag. Daarom willen we ze hierbij ondersteunen.</p> <p><u>Realistisch</u> We hopen voor elk maatschappelijk pand een verbeterplan op te stellen. Maar wanneer er voor 5³ of meer van de panden een verbeterplan beschikbaar is, vinden we dit doel geslaagd.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2021 en 2022</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	<p>Resultaat eind 2022: Ieder maatschappelijke pand is bezig geweest met verduurzaming</p> <p>Werken toe naar eindresultaat: lagere energierekening maatschappelijke panden, beter voorbereid op afkoppeling aardgas.</p>
Uitvoering	Energiecoach gaat langs bij de maatschappelijke panden voor keukentafelgesprek en stelt scan op met mogelijke verbeterpunten (verbeterplan).
Planning	Verdeeld over 2021 en 2022
Risico's	<ul style="list-style-type: none"> Maatschappelijke panden hebben geen behoefte aan verbeterplan
Kosten, budget en dekking	€5000 per jaar

³ Het gestelde aantal kan nog veranderen n.a.v. een berekening van het totaal aantal maatschappelijke panden.

Titel	Energiebesparing woningen
Aanleiding/probleem	We moeten al onze energie duurzaam gaan opwekken én de transitie in gang zetten naar het aardgasvrij verwarmen van gebouwen. Het is daarom van belang dat woningen minder energie gaan verbruiken.
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> Woningen verduurzamen naar energielabel label B indien rendabel</p> <p><u>Meetbaar</u> Aantal woningen met energielabel B</p> <p><u>Acceptabel</u> Dit zijn in de meeste gevallen no-regret maatregelen die nodig zijn om energie te besparen en de transitie naar een aardgasvrije woning te maken.</p> <p><u>Realistisch</u> Niet alleen gemeentelijke maatregelen, maar ook subsidies van het Rijk/ provincie spelen hier een rol. Wanneer deze beschikbaar zijn zal de doelstelling eerder behaald worden. De doelstelling is ambitieus, maar denken we wel haalbaar.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> Continue proces</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	Resultaat eind 2022: Stijging van de woningen met energielabel B of beter Eindresultaat: Zoveel mogelijk woningen zijn in bezit van energielabel B of beter.
Uitvoering	<p>Er lopen verschillende projecten om deze doelstelling te behalen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Energiecoach 2. Energieloket 3. Energieneutraal verbouwen <p>Dit wordt uitgebreid met:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Communicatie over verduurzamen/isoleren <p>Om mensen inwoners betrokken te houden bij verduurzaming, worden bovenstaande projecten in principe niet beperkt tot huizen tot label B.</p>
Planning	Dit is een doelstelling die veel tijd kost om te behalen, zolang deze niet behaald is zullen bovenstaande projecten of vergelijkbare projecten lopen. Dit is tenminste gedurende 2021 en 2022
Risico's	<ul style="list-style-type: none"> • Inwoners zijn niet bereid te investeren in de verduurzaming van hun huis • Bovenstaande projecten kosten veel tijd voor team MDW, risico bestaat dat door tijdgebrek deze projecten niet goed kunnen worden uitgevoerd.
Kosten, budget en dekking	<ol style="list-style-type: none"> 1. Energiecoach €5.000 per jaar 2. Energieloket €10.000 per jaar 3. Energieneutraal verbouwen loopt via verkregen subsidies 4. Communicatie over verduurzamen/isoleren €25.000 in 2021 en €35.000 in 2022

3.1.2 **Concreet doel: Bedrijven voldoen aan wet Milieubeheer**

Titel	Energiebesparing bij bedrijven
Aanleiding/probleem	<ol style="list-style-type: none"> 1. De afgelopen jaren konden alle ondernemers in Dalfsen deelnemen aan diverse gratis energiebijeenkomsten en een gratis adviesgesprek aanvragen. Vele bedrijven hebben hier gebruik van gemaakt. Door Corona zijn de activiteiten helaas vertraagd. Deze actie is mede mogelijk gemaakt door een subsidie van de provincie Overijssel en zolang het budget nog niet op is gemaakt, kunnen de activiteiten tot in 2021 door blijven gaan. 2. Door de provincie Overijssel is de werkgroep Meer Zon op Dak. opgericht Deze groep helpt ondernemers met het realiseren van grote zonnedaken. De gemeente Dalfsen adviseert actief ondernemers om deel te nemen. 3. De Omgevingsdienst is in 2020 gestart met gerichte acties richting ondernemers op het gebied van toezicht, handhaving en advies. Deze actie worden in 2021 en 2022 voortgezet.
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Voortzetten gratis bijeenkomsten en gratis adviesgesprekken tot de subsidie geheel is besteed. 2. Actief communiceren over de werkgroep meer Zon op Dak. 3. Monitoren resultaten acties Omgevingsdienst. <p><u>Meetbaar</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Alle deelnemers worden bijgehouden. Realisatie van de geadviseerde maatregelen worden door middel van een evaluatie bijgehouden. 2. Regelmatig voorlichting over de werkgroep Meer Zon Op Dak. Ondernemers doorverwijzen. 3. De Omgevingsdienst rapporteert aan ons periodiek de voortgang. <p><u>Acceptabel</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Veel ondernemers maken gebruik van de gratis acties en zijn positief. 2. Diverse stagnerende projecten zijn bij ons bekend en hebben mogelijk baat bij deze ondersteuning. 3. Ondernemers zijn uitgebreid geïnformeerd over de verplichtingen en mogelijkheden. <p><u>Realistisch</u> De acties zijn inmiddels opgestart en vragen relatief lage tijdsinspanning van de gemeente.</p> <p><u>Tijdgebonden</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Stopt in de loop van 2021 wanneer de subsidie besteed is. 2. 2021 en 2022 3. 2021 en 2022
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	Ondernemers zijn goed op de hoogte van de mogelijkheden om energie te besparen en hebben handelingsperspectief. Duurzame investeringen met een terugverdientijd van maximaal 5 jaar zijn ingepland of gerealiseerd.
Uitvoering	Voortzetting gestarte projecten.
Planning	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stopt in de loop van 2021 2. Looptijd acties 2021 en 2022 3. Looptijd acties 2021 en 2022

Risico's	Ondernemers kunnen of willen niet investeren.
Kosten, budget en dekking	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vanuit subsidiebudget 2020 2. Vanuit budget provincie Overijssel 3. Vanuit budget Omgevingsdienst

3.1.3 Concreet doel: transitievisie warmte

Titel	Transitievisie warmte
Aanleiding/probleem	Nederland heeft in het Nationaal Klimaatakkoord een aardgasvrije gebouwde omgeving als doel gesteld, voor uiterlijk 2050. Dit betekent dat er de komende jaren gefaseerd veel gebouwen van het aardgas afgesloten moeten worden. Dit is inclusief bedrijfspanden, maar exclusief de warmte die bedrijven gebruiken voor productieprocessen. De plannen voor het uitfaseren van aardgas worden vastgelegd in de Transitievisie Warmte (TVW), die uiterlijk in 2021 gereed moet zijn.
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> Transitievisie warmte is gereed en akkoord door de raad eind 2021</p> <p><u>Meetbaar</u> Er is een transitievisie warmte beschikbaar eind 2021 waarmee de raad heeft ingestemd.</p> <p><u>Acceptabel</u> Wanneer bovenstaande doel behaald is</p> <p><u>Realistisch</u> Ja, wanneer er externe expertise wordt ingehuurd om de visie op te stellen.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2020 en 2021</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	Een transitievisie warmte welke tot stand is gekomen na overleg met verschillende belanghebbende.
Uitvoering	Opstellen van een transitievisie warmte. Deze taak wordt uitbesteed aan een adviesbureau. Uitgangspunten van deze visie worden vastgesteld in de kadernota warmte.
Planning	2021 en 2021, besluitvorming eind 2021
Risico's	<ol style="list-style-type: none"> 1. te weinig mankracht om tot een gedegen transitievisie warmte te komen 2. we maken de voorgestelde regierol niet waar 3. visie sluit niet aan bij de wensen van de organisatie en belanghebbende
Kosten, budget en dekking	Het visietraject wordt gefinancierd vanuit het bedrag wat ter beschikking is gesteld in de decembercirculaire 2019.

3.1.4 **Wijk uitvoeringsplannen**

Titel	Wijkuitvoeringsplannen warmte
Aanleiding/probleem	<p>Een wijkuitvoeringsplan is een verdiepingsslag op de Transitievisie Warmte die met alle belanghebbenden gemaakt wordt om een wijk, buurt of dorp aardgasvrij te maken.</p> <p>Een wijkuitvoeringsplan gaat in op:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wijze van participatie en communicatie • Inzicht in de (maatschappelijke) kosten • Inzicht in meekoppelkansen in de buurt • Een concrete uitvoeringsstrategie <p>Gemeenten zijn verplicht om een wijkuitvoeringsplan op te stellen. Zowel in het Interbestuurlijk Programma (IBP) als in het Klimaatakkoord is afgesproken dat gemeenten een Transitievisie Warmte en uitvoeringsplannen maken voor de wijken die voor 2030 van het aardgas af zullen gaan. Deze wijkuitvoeringsplannen dienen uiterlijk eind 2021 af te zijn. Overige wijkuitvoeringsplannen kunnen daarna worden opgesteld.</p>
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> Voor eind 2021 de wijkplannen opstellen van de wijken/buurtten die voor 2030 van het aardgas af gaan. De planning voor de wijkuitvoeringsplannen van de overige wijken zal gemaakt worden aan de hand van de transitievisie warmte.</p> <p><u>Meetbaar</u> Voor de wijken die volgens de transitievisie warmte voor 2030 van het aardgas afgaan is een wijkplan beschikbaar</p> <p><u>Acceptabel</u> Wanneer we d.m.v. wijkplannen een bijdrage leveren aan de overheidsdoelen gesteld voor 2030 m.b.t. het minder verbruiken van aardgas.</p> <p><u>Realistisch</u> Er zijn twee factoren die deze doelstelling in gevaar kunnen brengen. 1) budget 2) tijd. Beide zijn in dit uitvoeringsplan nog niet volledig gedekt.</p> <p>Er wordt momenteel onderzoek gedaan door de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) voor de kosten/tijdsbesteding voor ambtenaren na 2021. Hier is nu nog geen resultaat voor beschikbaar.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2021 en verder.</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	<p>Eind 2021: wijk uitvoeringsplannen voor de wijken/buurtten die voor 2030 van het aardgas af gaan Daarna: wijk uitvoeringsplannen voor de overige wijken.</p>
Uitvoering	<p>Voor het opstellen van de wijk uitvoeringsplannen zal hulp gevraagd worden van een adviesbureau. Onderdeel van dit traject zal een participatietraject met de inwoners van de wijk/buurt zijn.</p>
Planning	<p>Vanaf 2021</p>
Risico's	<ul style="list-style-type: none"> • Er zijn geen alternatieven beschikbaar die financieel realistisch zijn om de wijk van het aardgas af te sluiten. • Er is geen budget beschikbaar om het wijkuitvoeringsplan

	op te stellen met bijbehorend participatietraject.
Kosten, budget en dekking	De kosten voor het opstellen van wijkuitvoeringsplannen t/m 2021 zullen betaald moeten worden uit de bijdrage van de decembercirculaire 2019 voor warmte. Indien er na de transitievisie warmte geen financiële ruimte meer is voor (een) wijkuitvoeringsplan(nen) zullen deze uitgesteld worden tot na 2021.

3.1.5 **Concreet doel: RES**

Titel	Deelname RES West Overijssel
Aanleiding/probleem	Gemeente Dalfsen maakt onderdeel uit van de RES West Overijssel. In deze samenwerking wordt een gezamenlijke regionale energie strategie uitgewerkt om te voldoen aan de voorwaarden uit het Klimaatakkoord. In RES-verband worden onderzoeken uitgevoerd en kennis gedeeld.
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> Deelname van twee ambtenaren uit Dalfsen</p> <p><u>Meetbaar</u> Actieve betrokkenheid in de RES</p> <p><u>Acceptabel</u> Dalfsen heeft besloten om actief samen te werken in de RES.</p> <p><u>Realistisch</u> De ureninzet wordt opgenomen in het jaarwerkplan.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2021 en 2022</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	Een RES 1.0 in 2021 en RES 2.0 in 2022.
Uitvoering	Deelname aan wekelijkse werksessie en in werkgroepen. Ieder jaar wordt de RES geactualiseerd (1.0 en 2.0)
Planning	Een RES 1.0 in voorjaar 2021 en RES 2.0 in voorjaar 2022. Tussentijds wekelijkse activiteiten.
Risico's	Meer inzet dan verwacht. Stoppen samenwerking.
Kosten, budget en dekking	2021: 5000euro voor communicatie

3.2 Verbeterdoel: meer duurzame energie

3.2.1 Concreet doel: gemeentelijk en maatschappelijk elektriciteitsverbruik duurzaam opgewekt

Titel	Haalbaarheidsonderzoek nieuwe samenwerkingsvormen Dorpen van Morgen
Aanleiding/probleem	<p>De gebouwen en installaties van de gemeente verbruiken veel energie. Stapsgewijs wordt ieder pand energieneutraal gemaakt door bijvoorbeeld zonnepanelen op het dak (zie andere actie). Alle overige energie wordt uit Nederland ingekocht en wordt opgewekt door Nederlandse windmolens. Andere maatschappelijke instellingen kunnen helaas niet deelnemen (inkoopactie overheid).</p> <p>Samen met de DvM worden nieuwe vormen van samenwerking onderzocht. Bijvoorbeeld de mogelijkheid voor een lokale energieleverancier, voorfinanciering, garantstellingen e.d. Maatschappelijke instellingen en wellicht ook bedrijven en inwoners kunnen hier aan deelnemen. Eventueel loopt dit haalbaarheidsonderzoek parallel met het onderzoek voor een gemeentelijk energiebedrijf (zie andere actie).</p>
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> Onderzoek mogelijkheden voor een lokale energieleverancier met de DvM</p> <p><u>Meetbaar</u> Een haalbaarheidsonderzoek in 2021</p> <p><u>Acceptabel</u> De DvM hebben hier belangstelling voor en zien mogelijkheden.</p> <p><u>Realistisch</u> Diverse varianten van lokale energieleveranciers zijn bekend.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2021</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	Een haalbaarheidsonderzoek, samen met de DvM, naar de mogelijkheden, voordelen en belemmeringen.
Uitvoering	Het onderzoek wordt samen met de DvM uitgevoerd. Eventueel met hulp van een externe adviseur.
Planning	2021 (afhankelijk van de inzet van de DvM)
Risico's	<ul style="list-style-type: none"> Niet haalbaar of niet aantrekkelijk genoeg waardoor geen lokale energieleverancier wordt opgericht.
Kosten, budget en dekking	in 2021 €10.000

3.2.2 **Concreet doel: gemeentelijke panden en nieuwbouwpanden gasloos**

In het beleidsplan staat omschreven dat het uitgangspunt is dat bij alle nieuwbouwplannen, uitbreiding en inbreiding geen aansluiting op het landelijke gasnet meer komt. Dit is onderdeel geweest van het uitvoeringsplan 2018-2020 en is nu inderdaad het geval. Daarnaast wordt er nog aangegeven dat het afkoppelen van gemeentelijke panden in het meerjarenonderhoudsplan voor gemeentelijke panden komt. Dit wordt hier inderdaad aan toegevoegd. Afkoppeling van het gas zal mee worden genomen bij natuurlijke momenten, zoals een geplande verbouwing of vernieuwing. Omdat beide punten gerealiseerd zijn is dit doel geen onderdeel meer van het huidige uitvoeringsplan.

Conclusie: afgerond

3.2.3 **Concreet doel: alle gemeentelijke voertuigen op duurzame energie**

Dit doel is tweeledig. Enerzijds gaat dit erom om medewerkers duurzame manieren van vervoer te laten kiezen voor hun dienstreizen. Anderszijds gaat dit om de verduurzaming van de voertuigen van de buitendienst.

Duurzame dienstreizen

Medewerkers moeten gestimuleerd worden om gebruik te maken van duurzame vervoersmiddelen in plaats van hun eigen voertuigen. Het stimuleren van medewerkers om duurzame vervoersmiddelen te gebruiken wordt onder andere gedaan door het aanbieden van de elektrische auto's Tim & Tom, de (elektrische) fietsen en de elektrische scooters.

Uitvoering: omdat de duurzame opties die gekozen kunnen worden voor dienstreizen inmiddels aardig bekend zijn in de organisatie. Zouden we de uitvoering van dit doel graag weer beleggen in het deel van de organisatie dat over dienstreizen gaat.

Budget: €5.000 voor stimuleringsacties

Duurzame buitendienst voertuigen

Titel	Duurzame brandstofkeuze bij vervanging (buiten)dienstvoertuigen
Aanleiding/probleem	<p>Inmiddels rijden 9 van de 28 voertuigen in de buitendienst op elektriciteit. De overige voertuigen rijden op een schonere vorm van de ouderwetse diesel, GTL (Gas to Liquid)⁴. In het beleidsplan is het doel geformuleerd om in 2025 met een duurzaam wagenpark te rijden. Dit doel is echter niet haalbaar omdat</p> <ul style="list-style-type: none"> A) een gedeelte van de voertuigen een afschrijvingstermijn heeft die tot na 2025 loopt. B) Niet voor alle type voertuigen een duurzame optie beschikbaar is als vervanging. Dit gaat dan met name om de zwaardere voertuigen. <p>Daarom wordt het doel geherformuleerd naar “Bij de vervanging van een dienstvoertuig wordt de meest duurzame optie gekozen”.</p>
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> De buitendienst heeft een vervangingsschema voor hun voertuigen. Wanneer het voertuig aan vervanging toe is wordt er gekeken of:</p> <ul style="list-style-type: none"> A) Er een duurzame vervanging voor handen is. Nu is dit veelal elektrisch B) Vervanging eventueel uitgesteld kan worden tot er een duurzaam alternatief beschikbaar is. <p>Als dat niet het geval is wordt er een voertuig met een relatief</p>

⁴ GTL kan zonder aanpassingen van de voertuigen gebruikt worden bij dieselveertuigen. Naast verschillen in de uitstoot zorgt het bij sommige voertuigen ook voor een stillere motor en is gebleken dat de onderhoudskosten van de voertuigen lager uitvallen.

	<p>“schone” fossiele brandstof gekozen, bijvoorbeeld GTL.</p> <p>In de afweging voor nieuwe voertuigkeuze wordt ook de infrastructuur meegenomen. Hierbij valt te denken aan een elektrische laadinfrastructuur of de mogelijkheden om waterstof te tanken.</p> <p>Ook wordt er gemonitord of er pilots zijn waar we in kunnen stappen om de transitie naar duurzame voertuigen te versnellen.</p> <p><u>Meetbaar</u> Er is bekend welk aandeel van het wagenpark duurzaam is.</p> <p><u>Acceptabel</u> Bovenstaande aanpak wordt als acceptabel beschouwd omdat er op deze manier ook een efficiënt met de kosten om wordt gegaan. Het hele wagenpark in één keer vervangen is technisch nog niet haalbaar en zou erg hoge kosten met zich mee brengen (en dus onverstandig zijn).</p> <p><u>Realistisch</u> Bovenstaande aanpak is realistisch mits er voor de nieuwe voertuigen en eventuele infrastructuur budget beschikbaar is wanneer noodzakelijk. Omdat de aanpak erg afhankelijk is van de mate en snelheid van technologische ontwikkelingen is er op voorhand niet te zeggen wat de kosten hiervan zullen zijn. Deze zullen per project worden voorgelegd aan de raad.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2021 en 2022 en verder.</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	Een zo duurzaam mogelijk wagenpark
Uitvoering	De uitvoering hiervan ligt bij openbare ruimte. Wanneer er ondersteuning of advies vanuit duurzaamheid gewenst is, bieden we dat vanuit duurzaamheid.
Planning	Zie kopje “tijdsgebonden”.
Risico's	<ul style="list-style-type: none"> • Kosten voor duurzame opties zijn dusdanig hoog dat voor de fossiele optie gekozen wordt • Technologische ontwikkelingen komen te laat voor vervanging voertuig.
Kosten, budget en dekking	Deze kosten zullen op projectbasis aan de raad worden voorgelegd door de afdeling openbare ruimte.

3.2.4 **Concreet doel: laadpalenbeleid vastgesteld**

Om elektrisch rijden te stimuleren is een goede infrastructuur van belang. De gemeente Dalfsen heeft in 2017/2018 aan een regionale aanbesteding meegedaan, waarna er op strategische plekken in Dalfsen (o.a. gemeentehuis Dalfsen, Trefkoele+, De Spil) openbare laadpalen zijn geplaatst. Daarnaast zijn er in de wijken kansrijke plekken geïdentificeerd, waar op aanvraag een openbare laadplek gerealiseerd zou kunnen worden.

Hiermee is het concreet doel “laadpalenbeleid” gerealiseerd en ligt de rol voor duurzaamheid voornamelijk in het adviseren m.b.t. laadpalen wanneer dit gevraagd wordt door team verkeer.

Conclusie: adviseren wanneer nodig

3.2.5 **Concreet doel: regionaal en lokaal netwerk snelfietsvoorzieningen**

In de gemeente Dalfsen willen we fietsen stimuleren. Naast dat dit gezond is voor onze inwoners, verbeterd het de bereikbaarheid van onze gemeente en is het een duurzame manier van vervoer. Daarom staat er in het beleidsplan duurzaamheid dat fietsvoorzieningen geschikter moeten worden gemaakt, met als doel meer mensen op de fiets te krijgen.

De gemeente geeft invulling aan het stimuleren van fietsen doormiddel van de integrale fietsvisie. Hierin wordt aandacht geschonken aan veilige en aantrekkelijke fietsroutes en fietsvoorzieningen. Het gaat dan om routes binnen de gemeente en regionale routes, zoals de fietsroute van Zwolle naar Dalfsen en door naar Ommen, en de fietsroute van Lemelerveld naar Raalte.

Speerpunten tot en met 2022 zijn:

- Plekken waar kwetsbare verkeersdeelnemers samenkomen: vooral routes naar scholen en (sport-) voorzieningen;
- Schoolgaande jeugd en ouderen;
- Aanpak verkeersonveilige situaties;
- Stimuleren fietsgebruik;
- Fietsparkeren

Deze worden uitgevoerd door team Verkeer. Duurzaamheid zal hier adviseren/ondersteunen wanneer nodig.

Conclusie: adviseren wanneer nodig

3.2.6 **Concreet doel: meer duurzame energieopwekking**

Titel	Energiebedrijf
Aanleiding/probleem	Een gemeentelijke energiebedrijf kan de energietransitie versnellen. Daarnaast heeft de gemeente meer handelingsperspectief en regie. In september 2020 is de raad akkoord gegaan met de eerste stap voor de oprichting van een eigen energiebedrijf. Voor meer details zie raadsvoorstel van het energiebedrijf met bijlage.
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> De eerste stap bestaat uit het uitvoeren van quickscans voor potentieel aantrekkelijke projecten en plannen.</p> <p><u>Meetbaar</u> Aantal quickscans</p> <p><u>Acceptabel</u> De raad heeft akkoord gegeven voor vervolgstappen mbt het energiebedrijf. Ook de DvM hebben aangegeven dat ze willen meedenken.</p> <p><u>Realistisch</u> Voor het uitvoeren van quickscans is voldoende interne en externe kennis aanwezig.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2021 en 2022</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	Een aantal quickscans in 2020 en 2021 met een vervolgadvis. In 2022 eventuele vervolgstappen.
Uitvoering	Voor het uitvoeren van de quickscans en de afstemming met de DvM worden zo nodig externe expertise ingeschakeld.
Planning	Start Q4 2020. Afronding scans in 2021. N.a.v. scans vervolgstappen in 2022
Risico's	Uit de quickscans komen geen aantrekkelijke projecten naar voren.
Kosten, budget en dekking	Externe inhuur: 10.000 euro voor 2021. 2022: 10.000 euro voor vervolgstappen n.a.v. scans (afhankelijk van de quickscans) Dekking via algemeen budget Duurzaamheid.

Titel	Ruimtelijke kaders grootschalige energieopwekking
Aanleiding/probleem	In de energietransitie wordt fossiele energie vervangen door duurzame energie. Om onze energiebehoefte te verduurzamen zal er binnen de gemeentegrenzen duurzame energie moeten worden opgewekt. Hiervoor is regelgeving passend bij de gemeente nodig.
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> Er komt aanvullend beleid tot stand waar in staat hoe de gemeente omgaat met grootschalige energieopwekking en de invloed op de ruimte. Ook zal het begrip lokale binding in deze regelgeving verdere invulling krijgen.</p> <p><u>Meetbaar</u> Beleid over grootschalige energieopwekking is aangenomen door de raad.</p> <p><u>Acceptabel</u> Initiatiefnemers weten aan welke (ruimtelijke) regelgeving ze moeten voldoen, wanneer zij een grootschalig initiatief opstarten.</p> <p><u>Realistisch</u> Dit proces is in ontwikkeling en wordt afgestemd met de RES processen en de Omgevingsvisie processen. Wanneer deze op het huidige schema blijven lopen is dit realistisch.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2021</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	Duidelijkheid over de richtlijnen voor grootschalige energieopwekking. Deze richtlijnen moeten de mogelijkheid/ruimte bieden om ons energieverbruik duurzaam op te wekken.
Uitvoering	Team MDW werkt aan een voorstel voor deze richtlijnen. Dit zal in de loop van 2021 aan de raad worden voorgelegd.
Planning	2021
Risico's	<ul style="list-style-type: none"> • Richtlijnen reflecteren niet de wensen van de inwoners • Richtlijnen bieden niet genoeg ruimte voor het opwekken van voldoende grootschalige duurzame energie
Kosten, budget en dekking	€10.000 externe advieskosten voor bijvoorbeeld deelonderzoeken in 2021

Titel	Herzien energiemix 2019
Aanleiding/probleem	In 2019 is er een onderzoek uitgevoerd naar een mogelijke geschikte energiemix in Dalfsen. Omdat de technologische, regionale en ruimtelijke ontwikkelingen erg snel gaan is het goed om deze mix up to date te houden. Bovendien is deze mix input voor diverse vervolgstappen/beleid, het is daarom van belang dat deze actueel blijft.
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> In 2022 wordt de bestaande energiemix uit 2019 geüpdatet.</p> <p><u>Meetbaar</u> in 2022 is er een update van de energiemix uit 2019 beschikbaar voor raad en inwoners.</p> <p><u>Acceptabel</u> De Energiemix van Dalfsen is voor veel onderwerpen/discussies op het gebied van duurzaamheid relevant. Daarom is het belangrijk deze informatie up to date te houden</p> <p><u>Realistisch</u> Er is veel data beschikbaar over de mogelijkheden voor verschillende opties om energie op te wekken. Hier wordt ook aan gewerkt in RES verband. Dus het is zeker realistisch. Wel zal er altijd ruimte voor keuze blijven in een energiemix.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2021 en 2022</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	Een up to date rapport over de energiemix in Dalfsen
Uitvoering	Hiervoor gaan we de samenwerking aan met een adviseur en zullen we het projectmanagement doen.
Planning	Eind 2022 is dit rapport beschikbaar.
Risico's	<ul style="list-style-type: none"> • Uitgangspunten die de basis voor de energiemix vormen moeten duidelijk zijn.
Kosten, budget en dekking	€10.000 in 2021 €10.000 in 2022

3.3 Verbeterdoel: meer lokale kracht

3.3.1 Concreet doel: Kennis en netwerk beschikbaar voor lokale initiatieven

Titel	Kennisdeling lokale initiatieven (naast Dorpen van Morgen)
Aanleiding/probleem	Op het vlak van kennisdeling en netwerkdeling bij bijvoorbeeld ondernemers, scholen, of andere groepen valt nog een stap te maken. Een goede kennisdeling zorgt naar verwachting ook voor meer initiatieven op het vlak van duurzaamheid. Bijvoorbeeld het delen van tips en trucs kunnen voor zon op dak of verduurzaming van de warmtevraag van een ondernemer.
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> Lokale initiatieven financieel en met kennis ondersteunen bij het uitwerken van een duurzaam initiatief. Waarbij de opgedane kennis gedeeld dient te worden zodat het gebruikt kan worden om het initiatief binnen de gemeente te reproduceren. Hiermee proberen we kennis d.m.v. een sneeuwbaaleffect te verspreiden.</p> <p><u>Meetbaar</u> Door voorwaarden te stellen aan de financiële ondersteuning, kunnen we nagaan of de kennis zich verspreid heeft onder andere ondernemers/groepen.</p> <p><u>Acceptabel</u> Voor initiatiefnemers is het zeker in deze tijd moeilijk om financiering vrij te maken om onderzoek te doen naar duurzame initiatieven geschikt voor hun onderneming/groep. Wanneer het Rijk of provincie geen subsidie mogelijkheden heeft voor het onderzoek stadium van het initiatief kunnen we ze op weg helpen.</p> <p><u>Realistisch</u> Door dit in een subsidievorm aan te bieden en hier voorwaarden aan te verbinden is dit realistisch.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2021 en 2022</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	Meer kennis opdoen en gaan delen op het gebied van verduurzaming.
Uitvoering	Subsidie opzetten en beheren. Hiervoor moet eerst een traject worden doorlopen.
Planning	In de loop van 2021 en 2022
Risico's	<ul style="list-style-type: none"> • Er wordt geen gebruik van gemaakt of de pot is juist te snel leeg. • Kennis wordt wel opgedaan maar niet gedeeld • Delen van de kennis leidt niet tot concrete projecten
Kosten, budget en dekking	€15.000 per jaar

3.3.2 **Concreet doel: Regionale subsidie, innovatie en samenwerking ontsluiten**

Titel	Ontsluiten van subsidie voor innovaties en/of samenwerking
Aanleiding/probleem	De afgelopen jaren is er van verschillende subsidies/uitkeringen vanuit het Rijk en de provincie gebruik gemaakt door de gemeente. Voorbeeld hiervan is de RRE uitkering. Dit gebeurt echter nog steeds te veel ad hoc. Ook de communicatie over subsidies voor bedrijven of andere instellingen is nog niet gestructureerd.
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> Een medewerker vanuit team duurzaamheid gaat zich structureel verdiepen in:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Subsidies op het gebied van duurzaamheid beschikbaar voor de gemeente. 2. Subsidies op het gebied van duurzaamheid beschikbaar voor inwoners/bedrijven/instellingen <p><u>Meetbaar</u> overzicht van beschikbare subsidies of plekken waar de subsidies te vinden zijn op de gemeentelijke website</p> <p><u>Acceptabel</u> Dit is nodig omdat we als gemeente maar ook bedrijven en inwoners nu in sommige gevallen subsidies mislopen omdat we er geen weet van hebben. Deze subsidies zijn belangrijk en noodzakelijk om de energietransitie en de transitie naar een aardgasvrije gebouwde omgeving op gang te brengen.</p> <p><u>Realistisch</u> Door hier een vaste tijdsbesteding van 4 uur per week aan te hangen, maken we het realistisch. Hiermee zal lang niet alles op het gebied van subsidies duidelijk worden, subsidieadviseur is namelijk een vak apart. Echter kan zo wel een extra slag gemaakt worden.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2021 en 2022</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	Mensen begeleiden op het gebied van subsidies, waardoor innovatie en samenwerking ontsloten kan worden.
Uitvoering	Het team besteed 4 uur per week aan subsidie activiteiten.
Planning	2021 en 2022
Risico's	<ul style="list-style-type: none"> • Tijd wordt niet aan dit doel besteed wegens andere prioriteiten en ad hoc taken. • 4 uur per week is te weinig om een concrete bijdrage te leveren.
Kosten, budget en dekking	€0. Voor deze aanpak is gekozen vanwege het budget. Er zou ook een professionele subsidieadviseur ingehuurd kunnen worden voor duurzaamheid. Dit past nu echter niet in het budget.

3.3.3 **Concreet doel: Jaarlijks projectbudget voor lokale initiatieven**

Titel	Voortzetten samenwerking met Dorpen van Morgen en vernieuwen subsidieregeling waarmee het jaarlijks projectbudget geregeld is
Aanleiding/probleem	De DvM hebben al erg veel mooie lokale initiatieven uitgevoerd. Dit loopt uiteen van een postcoderoos project tot het initiëren van een actie om asbest van schuurtjes te verwijderen. We continueren de samenwerking dan ook graag. Daarvoor beschikt DvM over een structureel jaarlijks projectbudget voor het uitvoeren van deze lokale duurzame initiatieven. Administratief moet hiervoor de subsidieregeling waarmee dit geregeld is weer vernieuwd worden.
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> Samenwerking DvM voortzetten en subsidieregeling duurzame dorpen vernieuwen.</p> <p><u>Meetbaar</u> subsidieregeling is beschikbaar voor DvM. En ze gebruiken dit om projecten mee te financieren.</p> <p><u>Acceptabel</u> Dit is acceptabel omdat er in de afgelopen jaren is getoond hoe de duurzame dorpen hebben bijgedragen aan de weg naar een duurzaam leefbare gemeente. Daarnaast is dit noodzakelijk om draagvlak te creëren voor verduurzaming in de gemeente.</p> <p><u>Realistisch</u> Ja. Het budget is na een eerdere bezuinigingsronde gehalveerd van €100.000 naar €50.000 euro. Omdat de DvM erg verantwoordelijk met hun budget omgaan en waar mogelijk gebruik maken van subsidies is dit budget van €50.000 realistisch om projecten mee van de grond te krijgen.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2021 en 2022</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	Lokale initiatieven die zelfstandig duurzame projecten kunnen uitvoeren.
Uitvoering	Gemeentelijke samenwerking met DvM.
Planning	2021 en 2022
Risico's	<ul style="list-style-type: none"> • Projecten worden niet geïnitieerd. • Door de toenemende aandacht voor verduurzaming van woningen (en aardgasvrij wonen) kan het zijn dat de DvM meer initiatieven gericht op inwoners willen uitvoeren die meer geld kosten.
Kosten, budget en dekking	€50.000 (<i>Wethouder Schuurman heeft in de bezuinigingsronde aangegeven dat er indien nodig de mogelijkheid is om verhoging van het budget aan de raad voor te leggen</i>)

3.3.4 **Concreet doel: Fonds en/of garantie voor duurzame initiatieven**

In de update van het beleidsplan van maart 2019 is vastgesteld dat het duurzaamheidsfonds is komen te vervallen.

Conclusie: doel is vervallen.

3.4 Verbeterdoel: Meer circulair

3.4.1 Concreet doel: 90% afval huishoudens en gemeente gerecycled

	90% hergebruik huishoudelijk afval
Aanleiding/probleem	Grondstoffenschaarste
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> 90% hergebruik huishoudelijk afval in 2025 (was 2020).</p> <p><u>Meetbaar</u> De jaarlijkse grondstoffenmonitor ROVA.</p> <p><u>Acceptabel</u> Jaarlijks onderzoek van ROVA toont draagvlak voor meer hergebruik.</p> <p><u>Realistisch</u> De afgelopen jaren bleef het percentage steken tot net onder de doelstelling. Op zich een prima resultaat gezien het landelijke gemiddelde van 70%. Een aantal regionale en landelijke ontwikkelingen, zoals luerrecycling, liepen langzamer dan verwacht maar zijn voor 2025 ingevoerd in Dalfsen.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2025</p>
Resultaat	90% hergebruik huishoudelijk afval in 2015
Uitvoering	<p>De komende jaren worden een aantal projecten uitgevoerd. Bijvoorbeeld de invoering van gescheiden luerrecycling, acties tegen voedselverspilling en meer vormen van textielhergebruik. Het grootste deel van de acties worden georganiseerd door ROVA in regioverband.</p> <p>Daarbij is ook ruimte voor lokaal maatwerk zoals bijvoorbeeld deze: er wordt een project vanuit de DvM geïnitieerd met studenten van Windesheim en basisscholen binnen de gemeente op het gebied van recycling van huishoudelijk afval.</p>
Planning	Jaarlijks wordt met ROVA een actieplan gemaakt.
Risico's	Ongunstige marktomstandigheden kunnen ontwikkelingen vertragen.
Kosten, budget en dekking	De meeste projecten worden in regioverband uitgevoerd en betaald door ROVA. Vanuit het budget Duurzaamheid worden deze projecten geen budget gereserveerd.

	90% hergebruik gemeentelijk afval
Aanleiding/probleem	Grondstoffenschaarste
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> 90% hergebruik gemeentelijk afval in 2025 (was 2020).</p> <p><u>Meetbaar</u> registratie afvoer</p>

	<p><u>Acceptabel</u> Medewerkers klagen niet over gescheiden inzameling van afval.</p> <p><u>Realistisch</u> Het type gemeentelijk afval wijkt niet veel af van een huishouden. Wel heeft een gemeente aanzienlijk meer afval. En percentage van 90% hergebruik lijkt realistisch.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2021 en 2022</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	90% hergebruik gemeentelijk afval in 2025 (was 2020).
Uitvoering	De huidige afvalstromen en hergebruik worden geïnventariseerd en geëvalueerd. Op basis hiervan wordt een betere monitoring opgezet en eventueel nieuwe maatregelen ingevoerd. Het onderzoek wordt uitgevoerd door een student of beschikbare ondersteuner. De monitoring en eventuele nieuwe maatregelen worden door de eenheden uitgevoerd die verantwoordelijk zijn voor de betreffende afvalstroom.
Planning	Het onderzoek wordt in 2021 uitgevoerd. De verbeteringen en de monitoring worden daarna ingevoerd.
Risico's	Sommige afvalstromen blijven misschien lastig kosteneffectief te scheiden en/of te recyclen. Geen draagvlak voor de monitoring en/of nieuwe maatregelen.
Kosten, budget en dekking	Voor het onderzoek worden geen externe kosten verwacht. Eventuele nieuwe maatregelen vallen onder de betreffende eenheden die verantwoordelijk zijn voor de betreffende afvalstromen.

3.4.2 Concreet doel: stimuleren lokale productie en duurzame initiatieven

	Deelname Cirkelwaarde en WaardeRing
Aanleiding/probleem	Meer circulair
Doelstelling (SMART)	<p><u>Specifiek</u> De afgelopen jaren zijn twee circulaire regioprojecten gestart en de resultaten zijn succesvol. Dalfsen neemt deel aan deze projecten.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. CirkelWaarde is een initiatief van ROVA. Hoofddoel is het aanjagen van een circulaire economie. Voor diverse huishoudelijke afvalstromen worden via een handelshuis en een experticeentrum meer circulariteit in onze regio gerealiseerd. 2. WaardeRing is een project vanuit de kringloopwinkel Noggus & Noggus. Voor vele reststromen uit de winkel worden nieuwe lokale hergebruiksmogelijkheden gezocht. Daarbij speelt sociale werkgelegenheid ook een grote rol. <p><u>Meetbaar</u> De verwachting is dat minimaal 5 ondernemers uit Dalfsen deelnemen aan 1 of meerdere activiteiten van deze twee initiatieven.</p>

	<p><u>Acceptabel</u> Over het algemeen wordt circulariteit steeds bekender en aantrekkelijker bij inwoners en ondernemers.</p> <p><u>Realistisch</u> In de regio zijn deze initiatieven inmiddels opgestart en soortgelijke resultaten zijn in andere gemeenten gehaald.</p> <p><u>Tijdgebonden</u> 2021 en 2022</p>
Resultaat (deelproducten & eindresultaat)	Minimaal 5 ondernemers doen mee aan Cirkelwaarde en/of Waardering.
Uitvoering	<ol style="list-style-type: none"> 1. Samen met ROVA worden de mogelijkheden voor aansluiting van Dalfser ondernemers onderzocht. Daarna worden deze ondernemers actief door ROVA betrokken bij CirkelWaarde. 2. We communiceren actief over het project WaardeRing en brengen ondernemers in contact met Noggus en Noggus.
Planning	<ol style="list-style-type: none"> 1. De samenwerking met ROVA kunnen direct van start in 2021. 2. WaardeRing zal in 2021 opstarten en de aansluiting met het bedrijfsleven zal in de loop van 2021 mogelijk zijn.
Risico's	<p>Bedrijven hebben geen belangstelling of kunnen/willen niet investeren.</p> <p>WaardeRing is mede-afhankelijk van cofinanciering van het Rijk. Deze financiering kan stoppen.</p>
Kosten, budget en dekking	Beide projecten doen geen beroep op het budget Duurzaamheid.

3.4.3 **Concreet doel: Asbestbeleid**

Bij het schrijven van het beleidsplan was er sprake van een asbestverbod in 2024. Er zijn verschillende informatiebijeenkomsten georganiseerd om de inwoners/bedrijven hierover te informeren. Daarnaast is er door duurzaam dorp Groen Gebogen een succesvolle actie georganiseerd waarmee ruim 60 schuurtjes van asbest zijn ontdaan.

Inmiddels is het asbestverbod ingetrokken. Daarmee is de noodzaak voor veel houders van asbestdaken om deze te vervangen ook minder geworden. Omdat asbestdaken wel een risico vormen voor de volksgezondheid is het van belang dat de vervanging van asbestdaken wel gecontinueerd wordt. De gemeenteraad heeft in 2019 toegezegd voor €150.000 deel te nemen aan het landelijk asbestfonds in oprichting. Er is groen licht om dit fonds voor particulieren op te zetten, en er wordt onderzoek gedaan naar de mogelijkheden voor bedrijven (bron: asbestversnelling.nl). Wanneer deze fondsen zijn gestart zal er vanuit de gemeente ook weer gecommuniceerd gaan worden over het verwijderen van asbestdaken. Team duurzaamheid zal hierbij ondersteunen, voornamelijk gericht op mogelijke verduurzamingslagen die te maken zijn bij het vervangen van zo'n dak (zonnepanelen, isolatie).

Conclusie: adviseren wanneer nodig.

Bijlage 1: DDI

Concreet doel	uitvoering	Wat meten we?	Stoplichtmodel eind 2021			uitkomst 2021	Stoplichtmodel eind 2022			uitkomst 2022
			Groen	Oranje	Rood		Groen	Oranje	Rood	
			Groen	Oranje	Rood		Groen	Oranje	Rood	
gemeentelijke en maatschappelijke panden en woningen goed geïsoleerd										
	Energiebesparing bij sportverenigingen	Aantal verbeterplannen beschikbaar ⁵	>5	5-4	<4		>10	10 - 8	<8	
	energiebesparing bij scholen	Aantal maatregelen die eind 2022 zijn uitgevoerd	Nvt	Nvt	Nvt		>10	10-5	<5	
		Aantal hulpvragen in directieoverleg scholen (of daarbuiten)	> 2	2 - 1	0		>4	4-3	<2	
	energiebesparing bij overige maatschappelijke verenigingen	Aantal verbeterplannen zijn beschikbaar ⁶	> 2	2 - 1	0		>4	4-3	<2	
	energiebesparing bij woningen	% woningen met energielabel B	<i>Het % woningen met energielabel B of beter wat we willen bereiken wordt nog onderzocht.</i>							
bedrijven voldoen aan wet milieubeheer										
	Energiebesparing bij bedrijven	Elk kwartaal communiceren over werkgroep "meer zon op dak"	4 of meer communicatie uitingen	3	<3		4 of meer communicatie uitingen	3	<3	
		Jaarlijks rapport van de omgevingsdienst beschikbaar	Rapport is beschikbaar	Nvt	Nvt		Rapport is beschikbaar	Nvt	Nvt	
		Aantal deelnemers per bijeenkomst	>3	3-2	1		>3	3-2	1	
Transitievisie warmte										
	schrijven transitievisie warmte	Eind 2021 is er een vastgestelde transitievisie warmte	Visie is vastgesteld	Nvt	Nvt		Nvt	Nvt	Nvt	
wijkuitvoeringsplannen										
	maken wijkuitvoeringsplannen voor wijken die voor 2030 de transitie naar aardgasvrij maken	Voor de wijken die voor 2030 van het aardgas afgaan is een WUP beschikbaar	WUP is beschikbaar	Nvt	Nvt		Nvt	Nvt	Nvt	
RES										
	Participeren in RES West-Overijssel		Er wordt geparticipeerd	Nvt	Nvt		Ja/nee	Nvt	Nvt	
Gemeentelijk en maatschappelijk elektriciteitsverbruik duurzaam opgewekt										
	Gemeentelijke en maatschappelijke energie duurzaam opwekken	Eind 2021 is er een haalbaarheidsonderzoek afgerond	Onderzoek is afgerond	Onderzoek is in gang	Geen onderzoek gestart		Nvt	Nvt	Nvt	
meer duurzame energieopwekking										
	energiebedrijf	Aantal quickscans	2	1	0		4	3	2	

⁵ Het gestelde aantal kan nog veranderen n.a.v. een berekening van het totaal aantal panden in het bezit van sportverenigingen.

⁶ Het gestelde aantal kan nog veranderen n.a.v. een berekening van het totaal aantal maatschappelijke panden.

	cases	die zijn gedaan								
	Ruimtelijke kaders	Vastgesteld beleid grootschalige energieopwekking eind 2021	Beleid is vastgesteld	Nvt	Nvt		Nvt	Nvt	Nvt	
	Herziening energiemix	Eind 2022 is een update van de energiemix beschikbaar	Nvt	Nvt	Nvt		Mix is beschikbaar, onderzoek afgerond	Onderzoek is in gang	Onderzoek is niet gestart	
Kennis en netwerk beschikbaar voor lokale initiatieven										
	Kennisdeling lokale initiatieven	Kennisdeling heeft plaatsgevonden met X initiatieven	≥ 2	1	0		≥ 4	3-2	≤ 2	
Regionale subsidie, innovatie en samenwerking ontsluiten										
	Ontsluiten van subsidie voor innovaties en/of samenwerking	Up to date overzicht van beschikbare subsidies of plekken waar de subsidies te vinden zijn op de website	Ja		Nee		Ja		Nee	
Jaarlijks projectbudget voor lokale initiatieven										
	Subsidieregeling duurzame dorpen (DvM) vernieuwen	Subsidie wordt besteed aan duurzame projecten die bijdragen aan een duurzaam leefbare gemeente	Ja		Nee		Ja		Nee	
90% afval huishoudens en gemeente gerecycled										
	90% hergebruik huishoudelijk afval in 2025	% hergebruik van huishoudelijk afval	87%	85%	80%		88%	85%	80%	
	90% hergebruik gemeentelijk afval in 2025	% hergebruik van gemeentelijk afval	70%	60%	50%		75%	60%	50%	
Stimuleren lokale productie en duurzame initiatieven										
	Deelname Cirkelwaarde en Waardering	Aantal deelnemers aan de activiteiten	5	2-1	0		5	2-1	0	